

TURINYS

Saulės sistema	2
----------------	---

PASAULIS

Žemės sandara	4
Geografiniai atradimai	6
Gamtinis žemėlapis	8
Klimatas	10
Krituliai	12
Geografinės zonos	14
Politinis žemėlapis	16
Gyventojai	18
Kalbos, religijos ir rasės	20
Gamtos ir kultūros paveldas	22
Ekonominės organizacijos	24
Pramonė ir žemės ūkis	26
Transportas ir komunikacijos	28
Karai ir konfliktai	30
Konfliktai Kaukaze	32
Karas Ukrainoje 2014 m.	33
Karas Ukrainoje 2022–	34
Migracijos	36

AFRIKA

Afrika. Gamtinis žemėlapis	38
Afrika. Politinis žemėlapis	40
Šiaurės Afrika	42
Vakarų Afrika	44
Vidurio Afrika	46
Pietų Afrika	48

AZIJA

Azija. Gamtinis žemėlapis	50
Azija. Politinis žemėlapis	52
Vidurio Azija	54
Indostanas	56
Kinija, Taivanas, Mongolija	58
Japonija ir Korėja	60
Pietryčių Azija	62
Vakarų Azija	64

PIETŲ AMERIKA

Pietų Amerika. Gamtinis žemėlapis	68
Pietų Amerika. Politinis žemėlapis	70
Šiaurė	72
Pietūs	74

ŠIAURĖS AMERIKA

Šiaurės Amerika. Gamtinis žemėlapis	76
Šiaurės Amerika. Politinis žemėlapis	78
Kanada ir Grenlandija	80

Jungtinės Valstijos	82
Vidurio Amerika	84
Karibai	86

AUSTRALIJA IR OKEANIJA

Australija ir Okeanija.	
Gamtinis žemėlapis	88
Australija ir Okeanija.	
Politinis žemėlapis	90
Australija ir Naujoji Zelandija	92
Melanezija, Mikronezija, Polinezija	94

ARKTIS

Arktis. Gamtinis žemėlapis	96
----------------------------	----

ANTARKTIS

Antarktis. Gamtinis žemėlapis	98
-------------------------------	----

EUROPA

Europa. Gamtinis žemėlapis	100
Europa. Politinis žemėlapis	102
Europos Sąjunga	104
Šiaurės Europa	106
Austrija, Šveicarija, Vokietija	108
Vidurio Europa	110
Jungtinė Karalystė ir Airija	112
Beneliuksas	114
Prancūzija	116
Italija, Slovėnija, Malta	118
Balkanai	120
Ispanija ir Portugalija	122
Rytų Europa	124
Rusija	126

BALTIJOS ŠALYS

Baltijos šalys. Gamtinis žemėlapis	128
Gynyba ir energetika	129

LIETUVA

Gamtinis žemėlapis	130
Augalija, gyvūnija ir klimatas	132
Saugomos teritorijos ir gamtos paminklai	134
Administracinis žemėlapis	136
Gyventojai	138
Etnografiniai regionai. Migracija	140
Kultūros paveldas	142
Transportas	144

ŽODYNĖLIS	146
-----------	-----

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	146
----------------------	-----

Karas Ukrainoje 2022–

2022 m. vasario 24 d. Rusija pradėjo plataus masto invaziją į Ukrainą, sukeldama didžiausią karinį konfliktą Europoje nuo Antrojo pasaulinio karo laikų. Prieš pat užpuolimą Rusija prie sienų sutelkė milžiniškas pajėgas, nors jos pareigūnai iki paskutinės akimirkos neigė planuojantys pulti. Vladimiras Putinas invaziją pavadino „specialiąja karine operacija“, melagingai teigdamas, kad siekia „demilitarizuoti ir denacifikuoti“ Ukrainą bei apginti rusakalbių mažumą. Puolimas prasidėjo keturiomis pagrindinėmis kryptimis: iš Baltarusijos link Kyjivo, iš šiaurės rytų link Charkivo, iš pietų per okupuotą Krymą ir iš rytų Donbaso kryptimi. Ukraina nedelsiant įvedė karo padėtį ir paskelbė visuotinę mobilizaciją.

Nors agresorius tikėjosi greitos pergalės, ukrainiečių pasipriešinimas privertė Rusijos pajėgas iki 2022 m. balandžio pasitraukti iš šiaurinio fronto. Pietuose situacija buvo sunkesnė: kovą krito Chersonas, o gegužę, po tragiškos „Azovstal“ apgulties, buvo užimtas Mariupolis. Iki 2022 m. birželio okupantai kontroliavo apie 20 % Ukrainos teritorijos. Karas sukėlė neregėto masto humanitarinę krizę: milijonai žmonių paliko namus, o Rusija pradėjo sistemingai naikinti civilinę infrastruktūrą ir energetikos tinklus.

2022 m. pabaigoje Ukraina pasiekė reikšmingų pergalių išlaisvindama Charkivo sritį ir patį Chersono miestą. 2023 m. birželį prasidėjęs Ukrainos kontrapuolimas pietryčiuose susidūrė su itin tankiais minų laukais, todėl kovos veiksmai peraugo į sekinantį pozicinį karą. Rusija savo ruožtu tęsė „energetinį terorą“, raketomis ir dronais naikindama civilinę infrastruktūrą. Šiame etape dominuoja masinis dronų naudojimas bei logistikos ir energetikos naikinimas.

Karinė situacija Ukrainoje 2022 m. kovo pab.

Mariupolio apgultis

Mariupolio apgultis prasidėjo 2022 m. kovo 2 d. ir tęsėsi iki gegužės 20 d., tad miesto gynyba truko 86 dienas, iš kurių 82 dienos buvo praleistos visiškai apsuptyje. Apgultis baigėsi, kai metalurgijos gamykloje „Azovstal“ pasidavė Ukrainos „Azovo“ pulko kariai. Mariupolio blokada sukėlė humanitarinę katastrofą, tūkstančiai žmonių liko be namų, prieigos prie elektros, vandens ir šildymo. Raudonasis Kryžius padėtį Mariupolyje apibūdino kaip apokaliptinę, o Ukrainos valdžios institucijos kaltino Rusiją sukūrus didelę humanitarinę krizę mieste. Ukrainos pareigūnai pranešė, kad dėl didelio masto Rusijos bombardavimų žuvo apie 25 000 civilių, sunaikinta 90 % pastatų.

Mariupolio dramos teatro bombardavimas

2022 m. kovo 16 d., invazijos į Ukrainą metu, Rusijos ginkluotosios pajėgos subombardavo Mariupolio dramos teatrą. Pastatas buvo naudojamas kaip slėptuvė nuo bombų miesto blokados metu. Įvairių šaltinių duomenimis, jame slėpėsi nuo 500 iki 1200 civilių. Ukrainos vyriausybė apkaltino Rusijos ginkluotąsias pajėgas tyčia susprogdinus teatrą, kai jame buvo įsikūrę civiliai gyventojai, daugiausia moterys ir vaikai. Ir ESBO ekspertai, ir „Amnesty International“ šį išpuolį pavadino Rusijos karo nusikaltimu.

Kreiserio „Moskva“ nuskandinimas

2022 m. balandžio 14 d. ukrainiečiai nuskandino Rusijos karinio Juodosios jūros laivyno flagmaną – raketinį kreiserį „Moskva“. Ukrainos pareigūnai pranešė, kad jos ginkluotosios pajėgos apgadino laivą dviem priešlaivinėmis raketomis R-360 „Neptun“. Kreiseris „Moskva“ buvo trečias pagal dydį Rusijos karinio jūrų laivyno ir didžiausias bei geriausiai ginkluotas Juodosios jūros laivyno laivas. Ukrainos nacionalinio saugumo ir gynybos tarybos duomenimis, iš 510 laive buvusių žmonių išsigelbėjo tik 58.

Mūšis dėl Kyjivo 2022 02 25–04 02

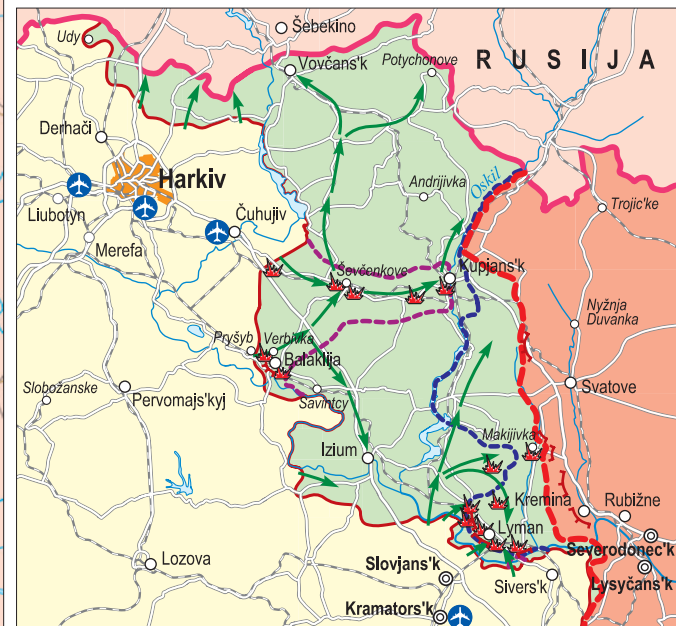
- tolimiausia Rusijos pajėgų pasiekta riba
- Ukrainos kontrpuolimo metu išvaduota šalies teritorija
- Rusijos puolimo kryptys
- Ukrainos kontrpuolimo kryptys
- Buča
- ✂ Ukrainos kariuomenės susprogdinta Kozarovičių damba, tiltai per Irpinę ir Teterivą (2022 02 25)
- ✈ rusų desantas
- ✈ oro uostas

Rusijos karo nusikaltimai

Nuo pat plataus masto invazijos pradžios Rusijos ginkluotosios pajėgos ir okupacinė valdžia Ukrainoje vykdo sistemingus karo nusikaltimus, kurie apima tyčinius išpuolius prieš civilius gyventojus, masines žudynes, kankinimus bei seksualinį smurtą. Šie veiksmai yra sąmoninga strategija, skirta ukrainiečių tautos valiai palaužti. Pasaulį sukrėtė 2022 m. pavasario įvykiai, kai Rusijos kariuomenei pasitraukus iš Kyjivo regiono, Buchoje, Irpinėje ir kitose gyvenvietėse buvo aptikti šiurpūs karo nusikaltimų įrodymai: gatvėse gulintys nužudyti civiliai bei masinės kapavietės su šimtais kūnų, turinčių kankinimo žymių. Šie nusikaltimai, patvirtinti palydovinėmis nuotraukomis, perimtais radijo pokalbiais ir liudininkų parodymais, tapo pirmuoju neginčijamu agresoriaus vykdomų žiaurumų įrodymu. Mariupolio apgulties metu Rusijos aviacija tyčia subombardavo gimdymo namus, vaikų ligoninę bei dramos teatrą, kuriame, nepaisant didelio užrašo „Vaikai“, slėpėsi šimtai žmonių. Panašaus pobūdžio atakos tęsėsi visoje šalyje: raketos smūgis į Kramatorsko geležinkelio stotį nusinešė dešimtis evakuotų bandžusių žmonių gyvybių, o nuo 2022 m. spalio prasidėjęs „energetinis teroras“ paliko milijonus gyventojų be šildymo ir vandens šalčiausiais mėnesiais. Beatodairiškas kasetinių šaudmenų naudojimas tankiai apgyvendintose vietovėse ir Kachovkos užtvankos susprogdinimas 2023 m., sukėlęs milžinišką ekologinę katastrofą, dar labiau pagilino humanitarinę krizę. Vienas sunkiausių vykdomų nusikaltimų – masinė ukrainiečių vaikų deportacija. Ukrainos valdžios duomenimis, prievarta į Rusijos rytines provincijas buvo išvežta daugiau kaip 120 000 vaikų, siekiant juos atskirti nuo tapatybės ir šeimų, dažnai po to, kai jų tėvai buvo nužudyti. Okupuotose teritorijose fiksuojami sistemingi žurnalistų, vietos pareigūnų ir paprastų piliečių grobimai bei kankinimai specialiai įrengtuose rūsiuose.

Kontrpuolimas prie Charkivo 2022 09 06–10 02

- Rusijos kariuomenės užimta Ukrainos teritorija (spalio 25 d.)
- Ukrainos kontrpuolimo metu išvaduota šalies teritorija
- Ukrainos kontrpuolimo kryptys
- fronto linija rugsėjo 6 d.
- fronto linija rugsėjo 9 d.
- fronto linija rugsėjo 29 d.
- fronto linija spalio 25 d.
- ✂ rusų gynybinės pozicijos
- ✂ svarbiausių mūšių vietos
- ✈ oro uostas

Kachovkos užtvankos sunaikinimas

2023 m. birželio 6 d. Ukrainoje rusai susprogdino Kachovkos užtvanką, dėl to Chersono srityje buvo užtvindyta apie 30 gyvenviečių su maždaug 40 000 gyventojų. Dėl potvynio žuvo mažiausiai 58 žmonės, o virš 30 paskelbti dingusiais be žinios.

Kontrpuolimas prie Charkivo

Ukrainos kontrpuolimas prie Charkivo prasidėjo 2022 m. rugsėjo 6 d. ir tęsėsi iki spalio pradžios. Okupantai manė, kad puolimas vyks pietuose, bet Ukrainos kariuomenė atakavo ten, kur priešas mažiausiai tikėjosi. Tai sukėlė paniką, Rusija prarado ištisus kariuomenės dalinius, daugybę technikos. Ukrainos pajėgos per proterž atsiėmė daugiau kaip 8500 km² teritorijos.

AZIJA

Gamtinis žemėlapis

Faktai apie Aziją

- Šiauriausias taškas – Mys Čeljuskin (Rusija)
- Piečiausias taškas – Tanjung Piai (Malaizija)
- Ryčiausias taškas – Mys Dežnėva (Rusija)
- Vakariausias taškas – Baba Burun (Turkija)

Didžiausi ežerai:

- 1 Kaspijos jūra (Rusija, Azerbaidžanas, Iranas, Turkmėnistanas, Kazachstanas) 371 000 km²
- 2 Bajkal (Rusija) 30 500 km²
- 3 Balkaš (Kazachstanas) 18 428 km²
- 4 Aral (Kazachstanas, Uzbekistanas) 17 160 km²
- 5 Ysyk Kiol (Kirgizija) 6 236 km²

Ilgiausias upės:

- 1 Čang Džiang (Jangdzė), (Kinija) 6300 km
- 2 Huang He (Geltonoji upė), (Kinija) 5464 km
- 3 Mekong (Pietryčių Azija) 4424 km
- 4 Lena (Rusija) 4400 km
- 5 Enisej (Rusija) 4090 km

Didžiausios salos:

- 1 Kalimantan (Brunėjus, Indonezija, Malaizija) 757 050 km²
- 2 Sumatra (Indonezija) 524 000 km²
- 3 Honšiu (Japonija) 230 000 km²
- 4 Sulawesi (Indonezija) 189 218 km²
- 5 Java (Indonezija) 138 794 km²

Aukščiausios vietos:

- 1 Džomolungma (Everest), (Kinija, Nepalas) 8848 m
- 2 Čogori (Kinija, Pakistanas) 8611 m
- 3 Kančendžanga (Indija, Nepalas) 8598 m
- 4 Lotse (Nepalas) 8516 m
- 5 Makalu (Kinija, Nepalas) 8463 m

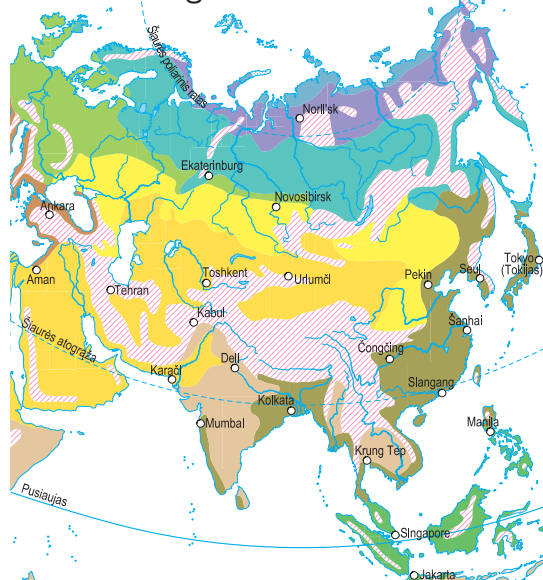
Žemiausios vietos:

- 1 Negyvoji jūra (Izraelis, Jordanija) -410 m
- 2 Tiberijos (Kinereto) ež. (Izraelis, Sirija) -208 m
- 3 Turpano įduba (Kinija) -154 m
- 4 Karagije įduba (Kazachstanas) -132 m
- 5 Jordano slėnis (Izraelis) -120 m

- ⊕ Aukščiausia temperatūra – Tirat Zvi (Izraelis) +54°C (1942 m.)
- ⊖ Žemiausia temperatūra – Oimiakon ir Verhojansk (Rusija) -68°C (1968 m.)

- ☼ Drėgniausia vieta – Čerapundži (Indija) 11 430 mm
- ☀ Sausiausia vieta – Aden (Jemenas) iki 46 mm

Geografinės zonos

arktinės ir antarktinės dykumos	savanos ir retmiškiai
tundros ir miškatundrės	kserofitiniai miškai ir krūmynai
spygliuočių miškai (taiga)	periodiškai drėgni (musoniniai) miškai
mišrieji ir plačialapiai miškai	drėgnieji pusiaujio miškai
miškastepės ir stepės	vertikalaus zonškumo sritys
pusdykumės ir dykumos	

Kraštovaizdis

Didžiausiam žemynui galima pamatyti įvairiausių kraštovaizdžių: miškai ar žolieną, augalija apaugusių plokščių ar kalvotų lygumų, pustomų smėlio kopų, upių slėnių suskaidytų plokščiakalnių ir upių suneštų lygumų, aukščiausių pasaulio kalnų ir daugybę žemesnių kalnagūbrių, rūkstančių ugnikalnių. Kadangi skiriasi geologinė praeitis ir didelės teritorijos klimato veiksniai, Azijoje kraštovaizdžių kaita sudėtingesnė nei kituose žemynuose.

Mastelis 1 : 30 000 000

0 300 600 900 km

Gamtinė Azija

Apibūdinant Azijos reljefą, būtų galima žemyną skirti į tris dalis. Šiaurinę dalį sudaro senų, suirusių neaukštų kalnų grandinės, plokščiakalniai ir tarp jų plytinčios lygumos. Centrinę – sudėtingos vidurinio kalnodaros laikotarpio kalnai (vietomis siekiantys 7000 m) ir plokščiakalniai tarp jų (iš jų ir aukščiausias pasaulyje Tibeto plokščiakalnis). Pietinę žemyno dalimi tęsiasi naujosios kalnodaros zona, kurioje žemyno plokštei susirėmus su Afrikos, Indijos ir Australijos bei Ramiojo vandenyno plokštėmis, iškilo aukščiausias pasaulyje Himalajų kalnynas (per 8000 m), nedaug žemesni Pamyro, Hindukušo, Karakorumo kalnai, kuriuos, einant šia kalnodaros juosta į rytus ar vakarus, iki pat Europos keičia 3000–5000 m aukščio kalnų grandinės. Iš šių kalnų į pietus tekančios upės nusileidžia į žemyno pietinės ir pietrytinės dalies žemumas: Mesopotamijos, Indo (*Indus*), Gango (*Ganga*), Mekongo (*Mekong*) ir kt. Iš rytų ir pietryčių žemyną supančiuose salose labai daug veikiančių ugnikalnių. Vakaruose, nuo Afrikos atskilusiam Arabijos pusiasalyje, plyti didžiausia pasaulyje smėlingoji dykuma – Rub al Halio.

Džomolungma (Everest)

Aukščiausia pasaulio viršūnė (8848 m). Kalnas yra Himalajų kalnyne Mahanlangūro Himalo kalnagūbryje. Pirmieji 1953 m. įkopė Edmundas Hilaris iš Naujosios Zelandijos ir šerpas Norgajus Tensingas iš Nepalas.

Klimatas

Oro temperatūra žiemą žemėje ne tik tolstant į šiaurę, bet ir nuo Europos krantų pasiekiančios šiltosios Šiaurės Atlanto srovės poveikio, o Rytų Sibire nukrinta iki – 70 °C. Azijos klimatui didelę įtaką daro ir kalnų išsidėstymas. Vakariniuose ir pietiniuose kalnų grandinių šlaituose krituliai iškrinta, o per kalnus persirita jau sausos oro masės. Pietų ir Rytų Azijoje dėl musoninių vėjų kaitos drėgną vasarą keičia sausa žiema. Dėl kalnų ar aukšto atmosferos slėgio kritulių negaunančiuose žemyno vidurio rajonuose susiformavo dykumų ir pusdykumų. Didelės vakarų ir vidurio srities būdingas kalnų klimatas.

Krituliai

Lapkričio – Balandžio mėn.

Gegužės – Spalio mėn.

Čerapundžis

Drėgniausia vieta Žemėje. Šioje Šiaurės rytų Indijos vietoje per metus iškrinta nuo 11 000 mm iki 13 000 mm kritulių.

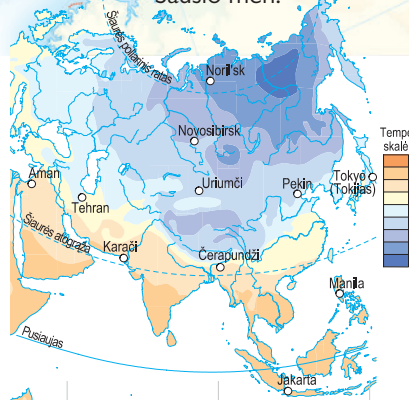
Didžioji panda (lot. Ailuropoda melanoleuca)

Lokinių šeimos gyvūnai, gyvenantys tik Pietvakarių Kinijos bambukų miškuose. Nors priklausoma plėšriesiems žinduoliams, pandos yra žolėdės, minta daugiausia bambukais. Sveria apie 150 kg, stovinti pandos 1,2–1,5 m. aukščio. Pasaulyje išlikę tik keli šimtai pandų, joms gresia išnykimas, dėl to panda dar žinoma kaip pasaulinės gamtos saugos organizacijos simbolis.

Temperatūra

Sausio mėn.

Liepos mėn.

Ugnikalniai

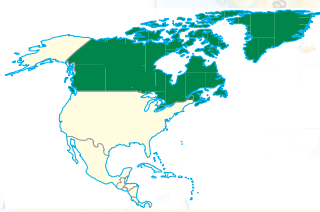
Aplink Ramųjį vandenyną esantys ugnikalniai sudaro vadinamąjį Ugnies žiedą. Čia įvyksta 90% visų pasaulio žemės drebėjimų, yra 75% visų pasaulio ugnikalnių. Ypač daug ugnikalnių Indonezijoje, Japonijoje, Kamčatkos regione.

Cunamis

Dažniausiai jūros dugne vykstančių žemės drebėjimų sukeltos aukštos bangos. 2004 m. Indijos vandenyne kilęs vienas didžiausių cunamų istorijoje vandens paviršiaus pakilimas praeivius per 220 000 žmonių.

Kanada ir Grenlandija

Kanada – antra pagal dydį, bet itin retai apgyvendinta pasaulio valstybė, kurios didžiąją dalį užima tundra ir arktinės dykumos. Miškų kraštas išlieka didžiausiu medienos eksportuotoju, o pietinėse prerijose taikoma tiksloji žemdirbystė užtikrina kviečių tiekimą. Šalis tapo ir kritine retųjų metalų tiekėja, nors jos eksportą veikia įtempti prekybos santykiai su JAV. Anglų ir prancūzų kalbos primena XVII a. kolonizaciją. Nuo 1931 m. nepriklausoma parlamentinė valstybė kaip Sandraugos narė simboliškai savo monarchu pripažįsta Jungtinės Karalystės monarchus.

Baltasis lokys (lot. *Ursus maritimus*)

Didžiausias pasaulyje sausumos plėšrūnas, sveriantis apie 400-500 kg. Lokiai prisitaikę gyventi atšiauriomis klimato sąlygomis, srityse, kur temperatūra gali nukristi iki -55 °C.

Kraštovaizdis

Trijų vandenynų skalaujamoje šalyje tūkstančius kilometrų galima keliauti kalnagūbriais, apledėjusiais tyrais, derlingomis prerijomis ir spygliuočių miškais. Didžioji Kanados paviršiaus dalis – prieš milijardus metų susiformavusių uolienų skydas – dabartinę išvaizdą įgijo dėl pastaruosius porą šimtų tūkstančių metų jį veikusio milžiniško ledyno. Jo liekanų galima rasti Kanados arktiniame salyne.

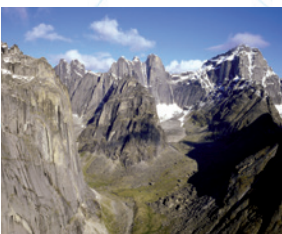
Didysis Lokių ežeras (Great Bear Lake)

Didžiausias Kanados ežeras. Jo plotas beveik prilygsta pusės Lietuvos teritorijai, didžiausias gylis 446 metrų. Pavadinimas liudija apie 1800 m. čia atklydusių europiečių sutiktus gyvūnus.

Miškai

Kanadoje yra apie 400 mln. ha miško. Tai sudaro apie 40 % šalies teritorijos, 30 % pasaulio taigos plotų ir apie 10 % pasaulio miškų apskritai. Kanada pagal miškų plotą pasaulyje užima trečią vietą.

Nahanio (Nahanni) nacionalinis parkas

Žavi Pietų Nahanio (South Nahanni) upės, tekančios keturiais kilometro gylio kanjonais, ir 90 m. aukščio Virdžinijos (Virginia) krioklio grožiu. Į UNESCO pasaulio gamtos ir kultūros paveldo sąrašą įtrauktas nacionalinis parkas Kanados šiaurės vakaruose pasiekiamas tik valtimi ar lėktuvu, nes į jį sausumos transportu praktiškai neįmanoma patekti.

Kanada

Plotas: 9 976 137 km²

Sostinė: Ottawa 1 mln.

Didžiausi miestai: Toronto 2,7 mln., Montréal 1,7 mln., Calgary 1,3 mln., Edmonton 1 mln., Winnipeg 749 000, Vancouver 662 000, Hamilton 569 000, Québec 549 000

Valdymo forma/santvarka: parlamentinė monarchija britų sandraugoje

Administracinis suskirstymas: 10 provincijų ir 3 teritorijos

Gyventojų: 41,5 mln., miestuose 82%; tankumas 4,1 žm./km²; vid. gyv. trukmė 83 metai (moterų 85, vyrų 81)

Etninės grupės: anglų kilmės 28%, prancūzų kilmės 23%, kiti europiečiai 15%, indėnai 2%, kiti 32%

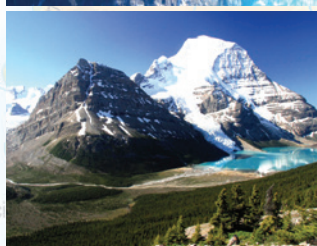
Kalbos: anglų, prancūzų (abi ofic.)

Raštingumas: 99%

Religijos: krikščionys 53%, musulmonai 5%, kiti 7%, ateistai 35%

Piniginis vienetas: Kanados doleris (CAD) = 100 centų

BVP 1 gyv./metus: 65 500 JAV \$

Kanados Uolinių kalnų (Rocky Mountains) parkai

Kanados Uoliniuose kalnuose (Rocky Mountains) yra įkurti 4 nacionaliniai parkai. Seniausiame Kanadoje Banfo (Banff) nacionaliniame parke, kuris įkurtas 1885 m., galima grožėtis ledynais ir ledo laukais, ežerais, spygliuočių miškais ir alpinėmis pievomis. Šis parkas vienas lankomiausių. Jį per metus aplanko iki 5 mln. žmonių, tad kilo grėsmė jo natūraliai aplinkai. Gretimuose parkuose taip pat saugomi kalnų kraštovaizdžiai su ledynais, kriokliais, ežerais ar karštosiomis versmėmis. Banfo nacionaliniame parke gyvena grizlių ir juodųjų lokų.

Mastelis 1 : 17 000 000

0 170 340 510 km

Ilulisato (*Ilulissat*) fiordas

Grenlandijos vakarinėje dalyje 6–13 km pločio ir 56 km ilgio fiordas. Vieno iš greičiausiai judančių (19 m per dieną) *Sermeq Kujalleq* ledyno žiotys. Fiordas įtrauktas į UNESCO pasaulio gamtos ir kultūros paveldo sąrašą.

Grenlandijos vėliava ir herbas

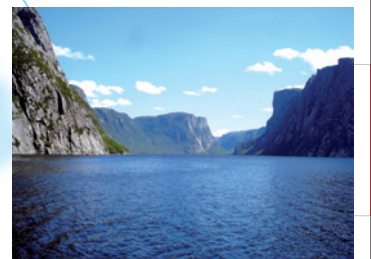
Grenlandija (*Kalaallit Nunaat, Grønland*)

Didžiausia pasaulio sala, kurios 80 % dengia iki 3 km storio ledynai. Autonominėje Danijos valdoje gyvena apie 56 tūkst. žmonių, daugiausia inuitų. Nors pagrindinis pajamų šaltinis išlieka krevečių žvejyba, tirpstantis ledas atveria priegią prie milžiniškų naudingųjų iškasenų (retųjų metalų, urano) atsargų. 2026 m. pradžioje sala atsidūrė geopolitinės krizės centre: po atnaujintų JAV siekių perimti salos kontrolę, Grenlandijos vyriausybė griežtai patvirtino ištikimybę Danijai ir NATO. Strateginė salos reikšmė auga dėl atsiveriančių Arkties laivybos kelių ir ilgėjančio turizmo sezono.

L'Anse aux Meadows

Apie tūkstančio metų senumo archeologinė vietovė Niufaundlando (*Newfoundland*) salos šiaurinėje dalyje. Vienintelė iki šiol aptikta vikingų gyvenvietė Šiaurės Amerikoje už Grenlandijos ribų. Rasta gyvenamųjų pastatų, dirbtuvių, skandinavijos kilmės buities rakandų.

Gros Morno (*Gros Morne*) nacionalinis parkas

Nacionaliniame parke Niufaundlando (*Newfoundland*) saloje saugomi milijardų metų senumo pasaulio uolienų sluoksniai, natūralus kalnų landšaftas, fiordai, pakrančių uolos. Parke gyvena lūšių, baribalų, elnių karibu, poliarinių kiškių, briedžių. Dėl geologinės reikšmės parkas įtrauktas į UNESCO pasaulio gamtos ir kultūros paveldo objektų sąrašą.

Monrealis (*Montréal*)

Antras pagal dydį Kanados miestas (apie 2 mln. gyventojų), įsikūręs prie Šv. Lauryno upės. Tai strategiškai svarbus uostas, pramonės bei dirbtinio intelekto inovacijų centras, patenkantis tarp didžiausių prancūzakalbių miestų pasaulyje.

Etnografiniai regionai. Migracija

Lietuvoje tradiciškai skiriamos keturios etnografinės sritys: Žemaitija, Aukštaitija, Dzūkija ir Suvalkija. Dabar priskiriama ir penktoji – Mažosios Lietuvos etnografinis regionas. Visų sričių gyventojai nuo seno kalbėjo skirtingomis tarmėmis. Skyrėsi ir trobesiai, tautiniai kostiumai, audinių, margučių raštai. Nevenodi žemės dirbimo padargai, namų apyvokos daiktai, muzikos instrumentai, Užgavėnių kaukės, šventės, valgiai bei tradicijos.

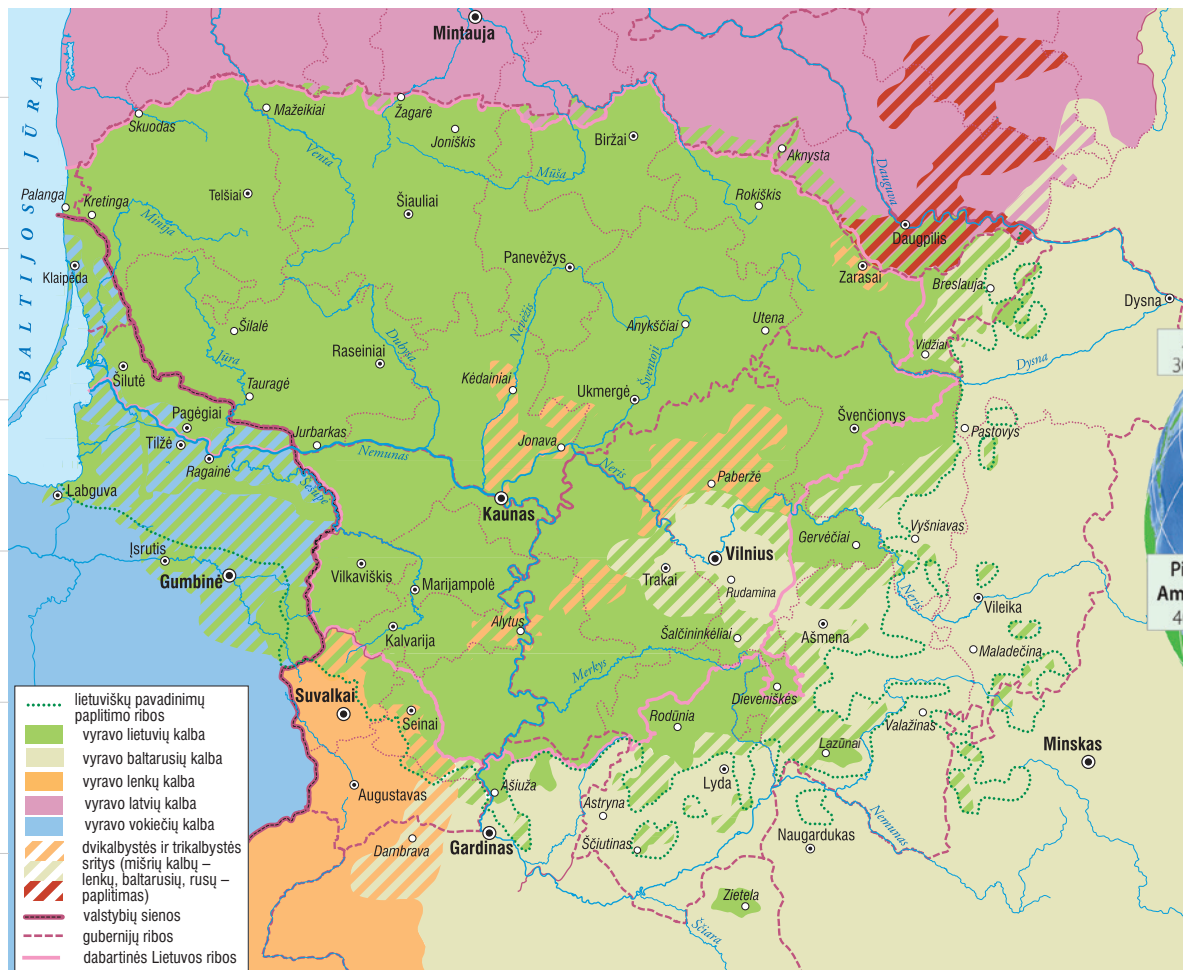

Lietuvos etnografijos muziejus

Įkurtas 1966 metais Rumšiškėse, Kauno rajone, siekia išsaugoti ir pristatyti Lietuvos regionų (Dzūkijos, Aukštaitijos, Suvalkijos, Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos) tradicinę kaimo architektūrą, buitį, amatus ir gyvenimo būdą. Čia perkelti originalūs pastatai su autentiškais baldais, darbo įrankiais ir kasdienio naudojimo daiktais, atspindinčiais skirtingų socialinių sluoksnių ir regionų gyventojų gyvenimą.

Lietuvių etninės žemės XIX a. pab.–XX a. pr.

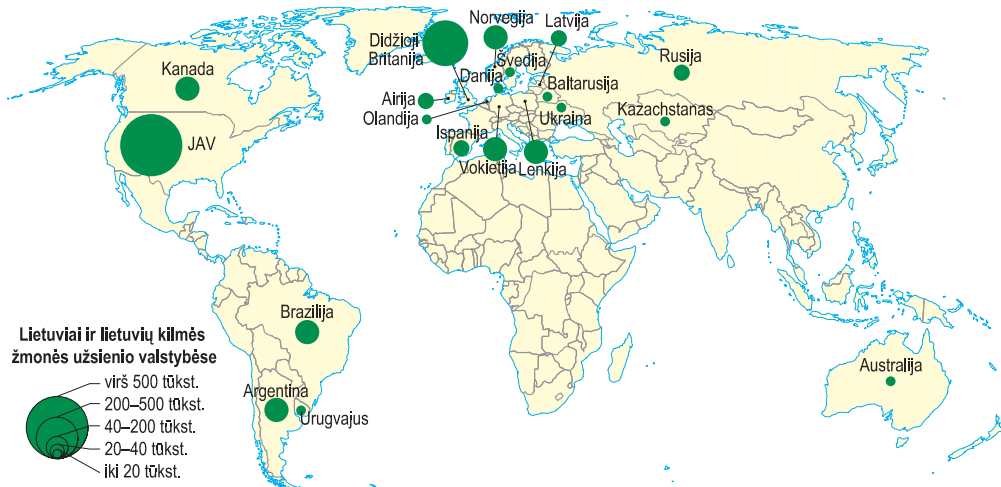

1944–1947 m. Lietuvos gyventojų trėmimai į SSRS gilumą ir emigracija į Vakarų.

Šiandien daugiau kaip 4 milijonai lietuvių ir lietuvių kilmės žmonių yra pasklidę po visą pasaulį, o skaičiuojant per mišrių santuokų bei giminystės ryšių prizmę, apie 6 milijonai planetos gyventojų turi lietuviškų šaknų. Ši gausi diaspora formavosi per kelias didžiąsias bangas: nuo XIX a. pabaigos ekonominių migrantų, po Antrąjo pasaulinio karo pasitraukusių politinių pabėgėlių, iki šiuolaikinės migracijos po nepriklausomybės atkūrimo. Didžiausios bendruomenės tradiciškai įsikūrusios JAV ir Jungtinėje Karalystėje, o lietuviškas identitetas šiandien išlaikomas per aktyvų lituanistinį švietimą bei kultūrinę veiklą.

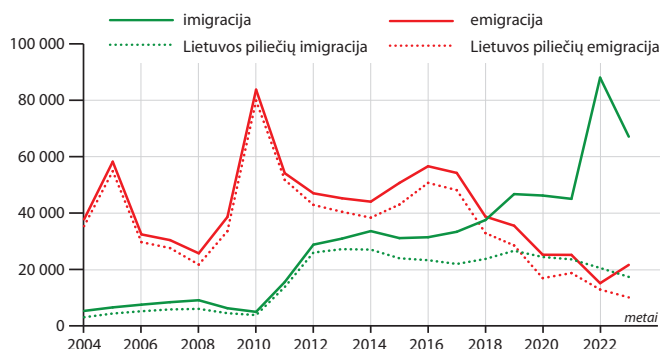
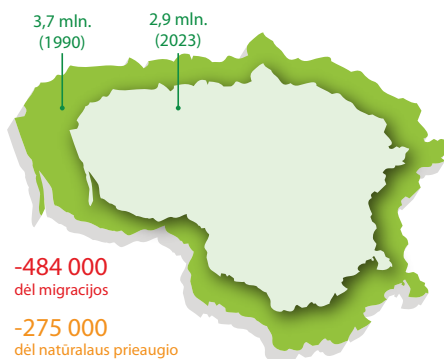

Lietuviai užsienyje

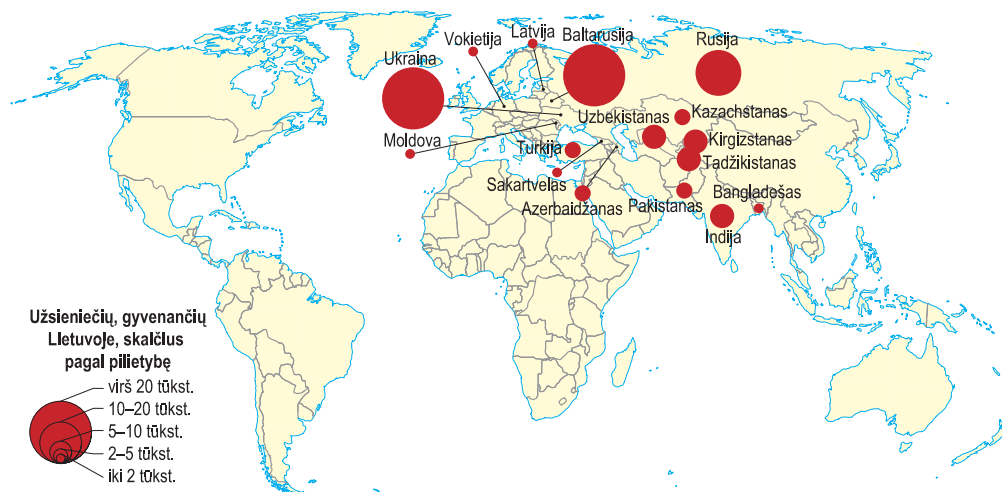

Lietuvių emigracija yra dvipusis procesas, atnešantis Lietuvai tiek vertingos patirties, tiek rimtų iššūkių. Viena vertus, išvykę gyventojai remia šalies ekonomiką per laidomis, o grįžantieji parveža vakarietišką darbo kultūrą, naujas žinias bei tarptautinę patirtį, kuri stiprina valstybės konkurencingumą. Pasaulio lietuvių bendruomenės taip pat tampa svarbiais Lietuvos ambasadoriais, plečiančiais šalies diplomatinis ir verslo ryšius. Kita vertus, masinis išvykimas sukelia „protų nutekėjimą“ ir darbuotojų trūkumą, o tai lėtina šalies ūkio raidą bei didina našlą socialinės apsaugos sistemai.

Lietuvos emigracijos ir imigracijos srautai

Užsienio piliečiai Lietuvoje

Emigracijos į Vakarų banga (1944 m.)

Artėjant antrajai sovietų okupacijai, tūkstančiai lietuvių – inteligentų, menininkų, dvasininkų ir valstybės tarnautojų – pasitraukė į Vakarų, baimindamiesi represijų. Po kelerių metų praleistų pabėgėlių stovyklose Vokietijoje, dauguma jų apsigyveno JAV, Kanadoje ir Australijoje. Šie žmonės puoselėjo viltį grįžti į laisvą Lietuvą, kūrė šeštadienines mokyklas, leido knygas ir vykdė aktyvią diplomatinę veiklą, siekdami, kad pasaulis nepamirštų Lietuvos okupacijos fakto.

Lietuva pastaraisiais metais iš emigracijos šalies tampa vis ryškesne imigracijos kryptimi. Šiuo metu užsieniečiai sudaro apie 7,5 proc. visų Lietuvos gyventojų – 2025 m. pradžios duomenimis, mūsų šalyje gyveno apie 217–218 tūkstančių užsienio piliečių. Didžiausią užsieniečių dalį sudaro nuo karo pabėgę ukrainiečiai (apie 77–80 tūkst.), baltarusiai (apie 50–57 tūkst.) bei rusai (apie 14–15 tūkst.). Pastebima nauja imigracijos tendencija – sparčiai auga bendruomenės iš Centrinės Azijos regiono, ypač Uzbekistano, Kirgizstano bei Tadžikistano. Nuo 2024 m. Lietuvoje sugriežtinta užsieniečių įdarbinimo tvarka, nustatytos kvotos ne kvalifikuotai darbo jėgai, siekiant geriau reguliuoti srautus ir užtikrinti nacionalinį saugumą.